

Csorba Győző:

FORTÉLY

Ahogy bár kissé kölnis hódolattal
de még ma is mondják mivel hatásos
a széptevők hogy „Mi már valahol
s valaha rég találkoztunk” —

tehát

mély-mély kapocs határanincs idő
köti egymáshoz őket s így komoly
alapja van... sőt ez még többre is...

én csavarintok jókorát a bájos
szövegcsén, s azt fogom majd mondani
ha nem viselkedik kedvem szerint a hölgy:
„Minden erőmmel és jolyvást azon leszek
hogy a jövőben sehol és soha
ne találkozzunk többé” —

Ez talán

gondolkodóba ejti s módfelett
meghökkeníti a hölgyet sőt esetleg
meg is rémíti s éppolyan hatást
vagy még nagyobbat kelt mint az a másik
(Persze az is lehet hogy örömet)

Ljubomir Levcssev:

A MA ÍZE

Akárhol is élek,
akárhol halok —
reggel

korán,

amikor

emberekké válnak a csillagok:

az első váltások sietnek

a tűzvonalak felé,

tűzkeresztségük elé

és útközben szendvicset esznek

hidegen

mint isten testét —

én is köztük vagyok.

Mikor még nincs sötét,

de még a nappal nem ragyog.

Épp ekkor érzem én

a jelen utánozhatatlan,

csodafejű ízét.

Es boldog vagyok,

bár tudom:

boldognak lenni milyen veszélyes,

a lelkem rikolt széles

jó kedvében: Eljövendő nap, üdv!

Rám is számíthat, mindig, mindenütt...

Akárhol is élek,

akárhol halok —

este

későn,

este,

mikor

csillagokká válnak az emberek

s hazatérnek kézzubonyos kódokba,

én is köztük vagyok...

Mikor nincs még világos

de még a sötétség vak öble

nem nyelte el a színeket:

épp akkor érzem én

a jelen

feledhetetlen és csodafejű ízét.

Es nyugodt vagyok,

bár tudom:

nyugodtnak lenni milyen veszélyes

s lelkem nyugodtan mosolyog, beszédes

mosoly ez: Viszontlátásra, lenyugvó nap.

Számíthat rám is. Én itt leszek holnap.

Képes Géza fordítása

Raszkojnyikov

ZWOLSKY ZITA RAJZA

Kovács József:

KODÁLY

kaszás-kútból a páva
fölszállott a szülőházára
beteg volt a szárnya
néma volt a szája

Kárpát-medencéből a páva
fölszállott a ragyogásba
sebezhető a szárnya
bezühető a szája

ős-kórusokhoz a magasba
fölszállott a galaxisokra
fölsuhogott a szárnya
fölríkoltozott a szája

földgolyó köré a fénykörökre
fölszállott Ének mindörökre
szívárványos a szárnya
tisztá forrás a szája

Nagy Péter:

DICSŐ ELEINK

Most nem éppen ama darutollas
sisakú, párdubőr kacagányos ősa-
tyákról akarok beszélni, akik a
Feszty-körképen meg Munkácsy is-
mert, nagy festményén néznek ko-
moran a jövőbe, akik a milleniumi
emlékmű középső csoportján ülnek
tonnás lovaikon, honfoglalásra ké-
szten. (Pedig örökük is érdemes vol-
na egyszer elmélkedni: kik-mik is
voltak ők a mai történettudomány
fényénél; s arról talán még inkább:
hogyan van az, hogy panelházban
vagy traktoron, de mindnyájan ama
kacagányosok közvetlen leszármá-
zójának álmodjuk magunkat, és
nem a csimbókos üstökű, ostorpat-
ogató gulyahajtók vagy éppen a
seregűrtörő kisértő rabszolgák fia-
inak — pedig már a honfoglaláskor
is ezek voltak a többség... Hej,
derék jó Thuróczy János, króni-
káddal többet értél el, mint remél-
ted: saját álmaidat mindnyájunk
emlékévé tetted.)

Most inkább beszéljünk ama ha-
jadonfött eleinkről, akik nem a da-
rutollat lobogtatták, hanem a lúd-
tollat forgatták — de akik éppen
ezért talán többet s maradandóbbat
tettek a nemzetért s az utókorért,
mint akik azt hitték, kardjukkal ír-
ják a történelmet, pedig csak a tör-
ténelem forgatta őket kardjukkal
együtt pennaként.

Az alkalom, amiért róluk beszél-
ni kelletik, látszólag szerény: egy
karcú könyv, Tarnai Andor tudós
könyve, melynek a címe: „A magyar
nyelvet írni kezdik”, s értelmező al-
címe: *Irodalmi gondolkodás a kö-
zép-kori Magyarországon*. Tarnai iga-
zan háládatlan feladatra vállalko-
zott: latin kódexekben és magyar
szójegyzékekben, levelekben és pré-
dikációkban felkutatni, összeszedni
mindazt, ami az irodalmi gondolkodás
— az irodalomról való gondolkodás
— jeleként észlelhető-értel-
kelhető a magyar középkorban, s
ezt rendszerezni, ebből képet alkotni
arra: mit tudtak, mit gondoltak
dicső eleink az irodalomról (ponto-
sabbán az írásról), s főként milyen
tudatos vagy ösztönös elvek alapján
gyakorolták azt.

Jó tudósként mindazt hasznosít-
ja, amit az utóbbi idő feltárt, tisztá-
zott, új megvilágításba helyezett a
középkorból általában s a magyar
középkorból különösen. Eppen ezért
és ezáltal válik ez a könyv, bizvást
mondhatni, Horváth János félszáz-
ad előtti, korszakos jelentőségű
könyvei után a legfontosabb lépéssé
a magyar középkor és a középkori
magyarországi irodalom megértésé-
ben és magyarázatában. Természe-
tesen — valójában szükségképpen
— Tarnai többet ad, mint amit ígér,
sokszorosan is. Elsősorban azzal,
hogy saját felvetett témáját sem old-
hatja meg anélkül, hogy egyben
ne keresné a választ arra is: mi
volt a magyar irodalom s a hazában
pennát forgatók politikai és társad-
almi helyzete, jelentősége? Vagy
ahogyan igen tömören ő maga meg-
fogalmazza: hogyan válik az írá-
studó nemzetközi klerikusból magyar-
ságtudattal bíró liberátorra Magyar-
országon?

Figyelme, mondhatni, mindenre
kiterjed. S különös érdeme, hogy
bár természetesen igen szereti a
kort s a témát, egyik sem bűvöli
el annyira, hogy saját hipotéziseit
(vagy másokéit) összetévesse, ösz-
szekeverje a tárgyilag megállapítá-
ható valósággal. Ellenkezőleg: elő-
dei jelentős részével szemben (s ez
nem a két Horváth Jánosra vonatko-
zik) több hipotézisből épített lég-
várat rombol szét egyszerűen azzal,
hogy a valóságot, a könyvekből, íra-
tokból kihüvelyezhető, ránk maradt
valóságot felmutatja.

E téren talán szemrehányást is
tehetnénk neki azért, hogy ezt a
polémiát ilyen elegánsan és tartó-
kodón folytatja; sok esetben, ami-
kor egy-egy szűkszavú megállapítá-
sa mögött halljuk az összeomló lég-
vár recsegését-ropogását, hiányol-
juk, hogy a vitába nem ereszkedik
némi mélyebben. Már csak azért is,
mert enélkül nem bizonyos, hogy
valóban sikerül a fikciót lehántani
a történelemtől, a vágyat a való-
ságról.

Valójában egyetlen nézetrel vi-
tatkozik nyíltan, de az témája
szempontjából alapvető. Neki is
mesterével van vitája, Horváth Já-
nossal, aki azt tételezte fel, hogy a
magyar írásbeliség az írásbeliségen

belül, a latintól elválva alakult ki,
szilárdult meg, és vált olyanná,
amilyennek a tizenhatodik század-
tól fogva többé-kevésbé mindnyá-
jan ismerjük. Tarnai azt bizonyít-
ja — igen meggyőzően és nagy
tényanyaggal —, hogy a magyar
írásbeliség a középkoron át azért
olyan szerény, mert a rituális cse-
lekedetek és a szent szövegek ha-
gyományozása igen hosszú időn át
nem (azóta elveszett) írásos formá-
ban történt, hanem szóban, emlé-
kezetben; hogy a papok, még ha
tudtak is olvasni (s ritkább esetben
írni), nagyjából fejtegetésként is-
merték azokat a szövegeket, amelyeket mű-
ködésük során fel kellett használni-
niuk, s ezeket szóbeliség útján sa-
játították el — ezért is maradt ránk
oly kevés szöveg, főként magyar
szöveg, s ami ránk is hagyományozó-
dott, azért oly archaikus. Ez a
szóbeli hagyományozás ugyanis —
ezt számos párhuzam bizonyíthatja —
sokszor jobban és szilárdabban
őrzi a régiességet, mint az írás.

Annál is inkább, mert az írás —
Tarnai erről is igen meggyőzően
szól — a klerikusok kezén haszná-
lati cikk volt, s csak addig volt be-
cse, amíg használhatták. Ez is egyik
oka annak, hogy oly kevés és oly
véletlenszerűen maradt ránk (s hogy,
ténnem hozzá magam, oly sok
nyelvemlékünkét könyvtárlából kell
kiáztatni, tehát „második hasznosítá-
s” jobban megőrizte az utókor-
nak, mint fogantatása).

Azt viszont, ami ránk maradt,
Tarnai igen tüzetes elemzésnek ve-
ti alá. Nem itt van a helye annak,
hogy újabb részeredményeit felsor-
oljuk vagy megvitassuk; feltehető,
hogy ez a könyv még sokáig visszahangoz-
ni fog a középkorral foglal-
kozó történelemszaki, irodalmároknak írá-
saiban. Talán csak egy-két figye-
lemre méltó mozzanatra hívnám fel
az olvasó érdeklődését.

Tarnai nem foglalkozik vele sokat,
de az ő írásából is kiderül, hogy a ma-
gyar kora középkor egyik legérdeke-
sebb és legrejtélyesebb magyarországi
írásstudója Gellért püspök volt. Itt
lenne az ideje, hogy ránk maradt
írásait valaki végre elhelyezze saját
kora és társadalmi közegében, s
megmagyarázza azt, hogy ez a misz-
zionárius, aki végül is „pogányok”
térítését választotta élethivatásul,
„szabad órában” miért foglalkozott
ezoterikus dogmatikai vitákkal.

Tarnai legérdekesebb eredményei
közé tartozik Laskai Osvát alakjá-
nak új fénybe állítása. Hagományosan
Laskai eltűnt Temesvári Pelbárt
nagyasága mögött; Tarnai rajzában
jóval Temesvári fölé nő, s ezáltal
még jobban felhívja a figyelmet a
körülötte hiányzó kutatásokra. —
Majdnem ezt lehetne elmondani
Gyöngyösi Gergelyről, a pálosok
rendtörténetírójáról, aki ezáltal
„melleleg” az első magyar irodalom-
történetíróvá is emelkedett. De csak
majdnem: mert itt Tarnai maga is
igen sokat elvégez, támaszkodva a
történész elődökre (nem utolsósor-
ban Mályusz Elemér kutatásaira),
rendkívül plasztikus képet ad a pá-
los rend belső viszonyairól, az abban
megnyilatkozó különböző szellemi
áramlatokról és azok kitapintható
társadalmi mozgatóiról. Gyöngyösi
Gergely, akit Horváth még csak ép-
pen hogy megemlíttet monográfiájá-
ban, mára odáig nőtt, hogy szinte
hívja a maga monográfiáját.

*

Ezelőtt ötven esztendővel elkezdő-
dött egy vita, amely mind a mai na-
pig zsaratóként izzik a magyar
műtszemléletben. Horváth János
már említett két magisztrális köte-
tében, *A magyar irodalmi műveltség
kezdetei és A magyar irodalmi mű-
veltség megoszlása* címűekben fel-
rajzolta a középkori magyar műve-
lődésnek egy képét, mely lényegé-
ben a literátusok hagyományának,
megszerzett szellemi javainak és
gondolkodásuk-gyakorlatuk alaku-
lásának a történelemtől nem füg-
getlen, de öntörvényű fejlődését
ábrázolta. Ezzel ki nem mondottan,
de annál hatékonyabban polemizál-
va Féja Géza 1941-ben kiadta a *Régi
magyarságot*, a maga korántsem tel-
jes régi magyar irodalomtörténetét,
amely legalább ilyen hatékonyan su-
galmazta olvasójának egy össznépi
középkor képét, melyet „megrontott”
valamiféle „urbánus” nyugati hatás
beáramlása. Ez a két tendencia, ez
a két szemlélet mind a mai napig él,

s újra meg újra felbukkan, hol ken-
dőzetlenül, hol némi verbális fáty-
lakba burkolózva.

Tarnai könyvének talán legna-
gyobb érdeme, hogy ebben az áldat-
lan vitában megmutatja a „tertium
datum” — s egy olyat, amely az el-
fogulatlan olvasó számára minden
bizonytalannal meggyőző. Egy olyan ma-
gyar középkor képét, amely bizony
szellemi eredményeiben nem valami
fényes, de amelyben szóbeliség és
írásbeliség folyamatos együttélés-
ben, egymásra való kölcsönhatásban
létezik. (Nem utolsó tanulsága, aho-
gyan a legtörfőmetszettebbnek is-
mert magyar közmondások egy csokr-
ról kimutatja, hogy azok szolgái
latin fordítások — s hogyan kerültek
hozzánk.) Ahogyan bibliafordítások
fordulataiban megéri a prédikációs
gyakorlat szóbeliségének behatoló-
sát — ahogyan levelekben, okleve-
lekben kimutatja a klasszikus és egy-
házi latin közvetlen és közvetett ha-
tását.

Ez olyan „olvasat” és tanulság,
amelyet szívesen adnék sokaknak —
és nemcsak mediévistáknak — a ke-
zébe, elmélkedés céljából; olyan
könyv, amely alkalmas lehetne arra,
hogy ezt az áldatlan vitát a maga kö-
rültekintően mérlegelő ítéletével vég-
leg lezárja.

Egyben olyan könyv, amely arról
győzi meg olvasóját: Tarnai hivatott
arra, hogy a magyar középkor egész
kultúrtörténetét megírja. Alkalmas-
sá tesz erre ismeretei, műveltsége,
s kor egész anyagában való rend-
kívüli jártassága — és nem utolsó-
sorban szép, olvasmányos stílusa,
mely szinte észrevétlenül segíti át a
laikus olvasót is a középkori gon-
dolkodásmód és hitvilág nekünk ma
már sokszor idegen buktatóin.

*

A könyvet az Akadémiai Kiadó ad-
ta ki. Nincs oka büszkének lenni rá.
Ha a könyv megjelenése méltatlan
a tartalmához, abban van némi része
a szerzőnek is. Nem lehet egy kétszáz
lapnyi könyvet (mert ennyi a könyv
főszövege) 53 egységre tagolni: három
„könyv”, 15 fejezet, 29 alfejezet — s
egyiken belül még 6 al-alfejezet! Ez
tankönyvnél is túlzás, hát még egy
ilyen típusú, végül is olvasásra szánt
kiadványnál. Ez többek között azért
is rossz, mert újra meg újra megsze-
gei a szerző írói lendületét — pedig
volna benne lehetőség. Hogy miért
látta ezt szükségesnek vagy jónak,
arra az egyszerű olvasó nem tud fe-
leletet lenni.

De a kiadó felelőssége — túl a tel-
jesen szürke, még a kirakatban is
észrevehetetlen borítón és a túlzású-
főnt, unalmas tükörön — a szerző egy
szerény mondatában rejlik. Tarnai
előszava végén leszögezi, hogy köny-
ve anyaggyűjtését 1976-ban fejezte
be. Ennek nyolc esztendeje — a
könyv idei évszámmal látott nem is
olyan régen napvilágot. Ha a meg-
írást s a nyomtatást egy-egy évnél
vesszük, a könyv akkor is hat évvel
később jelent meg, mint kellett vol-
na. Erre nincs mentség — magyará-
zat is nehezen. És az így okozott kár
felmérhetetlen — igaz, hogy ez
„csak” tudományos kár. Nemcsak az
író bénítja meg az elkészült, de meg
nem jelenő munka, hanem mindzok-
kat is, akik hasonló témán dolgoz-
nak; például a tavaly megjelent
Gyöngyösi Gergely-válogatás (a Szép-
irodalmi Kiadó Magyar Ritkaságok
sorozatában) minden bizonytalán más-
ként fogalmazott előszóval lát nap-
világot, ha szerzőjének rendelkezé-
sére állanak Tarnai eredményei.

Ennél kisebb jelentőségű, de nem
kevésbé felháborító az, hogy az egyes
fejezetek igen terjedelmes jegyzet-
anyagát a fejezetek végén közlik. Az
ilyen jellegű kiadványnál szinte kö-
telező a lapalji jegyzetelés — és nincs
technikai érv, amely ennek ellent-
mondana. De ha valamilyen különös
(valószínűleg álesztétikai) okból még-
is elválasztják a jegyzeteket a szó-
vegtől (s ezzel mondhatatlanul meg-
nehezítik a könyv használatát), akor
legalább tennék egységesen a
kötet végére! Ezt már például Hor-
váth János és kiadója is tudták, ez-
előtt ötven esztendővel.

Végző fokon megengedhetetlen,
hogy a magyar tudományos kiadvá-
nyok hivatott kiadója ilyen fokú
nemtörődomséggel becsülje le a ma-
gyar tudomány eredményeit — még
akkor is, ha „pusztán” irodalomról,
pusztán nemzeti múltunk és szellemi
hagyatékunk fontos kérdéseiről van
szó.

Közművelődési tábortokat szervez a népfront

Nagy érdeklődés kísérte a Haza-
fias Népfront budapesti bizottságá-
nak pályázati felhívását, amelyben
arra szólította fel a vállalatokat, in-
tézmenyeket, hogy járuljanak hozzá
nyári közművelődési tábor szervezé-

séhez. Több száz pályamű érkezett
be: s a bíráló bizottság végül is hu-
szonkettőt fogadott el. Az értékelés-
ből kitűnt, hogy a javasolt tematikák
széles skálán mozogtak, és számos
új elemmel gazdagodtak.

Hogy a rendelkezésre álló összeg

jó helyre kerüljön, a népfront előze-
tesen bekérte a tervezett nyári tábo-
rok vázlatos programját. Ebben a tá-
borgazdák körvonalozták nevelési
céljaikat, s azokat a módszereket,
amelyekkel szándékaikat megvalósít-
tani kívánják. (MTI)